

درآمدی بر تبدیل شرکت‌های تجاری؛ با تاکید بر رویه ثبت شرکت‌ها

جمیل میلانی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۳۱

چکیده

امروزه جایگاه و اهمیت شرکت‌های تجاری در سرمایه‌گذاری و توسعه و تحول اقتصادی برکسی پوشیده نیست و به نوعی شرکت‌ها گرداننده اقتصاد جهانی محسوب می‌شوند. در همین راستا مهیا نمودن فضای فعالیت این شرکت‌ها اعم از تشکیل و ثبت آن‌ها، صدور مجوز و ارائه تسهیلات مختلف می‌تواند به بهبود فضای کسب و کار و در نهایت توسعه اقتصادی منجر شود. مسائل ثبتی شرکت‌ها یکی از پارامترهای مهم مرتبط با فضای کسب و کار است. در این میان امکان تبدیل شرکت‌های تجاری به انواع مختلف می‌تواند در تسهیل فعالیت آن‌ها مثرتر واقع گردد. هر چند در قانون تجارت امکان تبدیل بعضی از انواع شرکت‌ها پیش بینی شده است اما جهت بهبود وضعیت کسب و کار و تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و براساس دستورالعمل تبدیل شرکت‌ها امکان تبدیل انواع شرکت‌ها میسر شده است. مقاله پیش رو در تلاش است تا با روشی توصیفی و تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای موجود، ضمن تبیین مفهوم تبدیل و شرایط آن و برشمردن فرصت‌ها و چالش‌های این نهاد حقوقی، رویه عملی ادارات ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری را در این رابطه مورد بحث و بررسی قرار دهد.

واژگان کلیدی: تبدیل شرکت‌ها، شخصیت حقوقی، قالب شرکت، بقای تعهدات، دستورالعمل تبدیل.

۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشگاه اصفهان، پژوهشگر حقوق ثبت شرکت‌ها، کارشناس اداره کل ثبت

مقدمه:

با نگاهی به کشورهای توسعه یافته و اقتصادهای بزرگ و بررسی تجربه و سیر تاریخی آن‌ها در پیمودن مسیر توسعه و پیشرفت اقتصادی در می‌یابیم که شرکت‌های تجاری از ارکان مهم و محوری فرایند توسعه بوده و به نظر می‌رسد در آینده نیز چنین می‌باشد. لذا مطالعه و بررسی در مورد این شرکت‌ها و ارائه راهکارها برای تسهیل فعالیت آن‌ها خود مقدمه‌ای بر حرکت در مسیر توسعه خواهد بود. سهامداران، موسسین و شرکای شرکت‌های تجاری با هدف و انگیزه خاصی اقدام به سرمایه‌گذاری و ثبت شرکت می‌نمایند و براساس اهداف مدنظر و منابع در دسترس نوع خاصی از شرکت‌ها را برابر ماده ۲۰ قانون تجارت انتخاب می‌نمایند. آن‌ها چنین می‌پندارند که نوع و قالب انتخاب شده برای شرکت هم با اهداف و برنامه‌های آن‌ها سازگارتر است هم براساس میزان سرمایه و از همه مهم‌تر میزان مسئولیت احتمالی تناسب بیشتری با فعالیت آن‌ها دارد. اما ممکن است در ادامه و بنابه دلایلی متعدد چنین احساس شود که نوعی دیگر از شرکت بهتر می‌تواند آن‌ها را به سرمنزل مقصود برساند مثلاً ممکن است نظر آن‌ها نسبت به مسئولیت شرکا و سهامداران عوض شود یا خواهان ورود به بازار سرمایه و بورس شوند یا دلایلی از این قبیل. لذا با توجه به اینکه انحلال شرکت یا تاسیس شرکتی جدید هم از نظر هزینه و زمان هم از نظر فعالیت و سوابق تجاری ممکن است مطلوب سهامداران و شرکا نباشد در اینصورت بهترین گزینه تبدیل شرکت به نوعی دیگر است که در این مقاله دلایل و شرایط آن بررسی خواهد شد.

در واقع نوشتار پیش رو تلاش دارد تا یکی از مسائل مهم شرکت‌های تجاری را در ایران به صورت مختصر از نظر بگذراند و این مساله مهم امکان تبدیل شرکت‌های تجاری به انواع دیگر و چگونگی آن به ویژه با تاکید بر رویه ادارات ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری می‌باشد. تبدیل شرکتی به شرکت دیگر یقیناً دارای آثار حقوقی است که البته جدا از آثار آن که مبحثی جداگانه بوده و مجال پرداختن مفصل به آن در این مختصر وجود ندارد، دارای شرایط و مراحل از منظر ثبتی بوده و تکالیفی را متوجه ارکان شرکت و بعضاً مراجع ثبت شرکت‌ها نموده است که سعی می‌شود اهم این تکالیف در این نوشتار مورد بررسی قرار گیرند. این تبدیل تنها دامنگیر شرکت نیست بلکه علاوه بر شرکت و شرکاء اشخاص ثالثی که با شرکت رابطه حقوقی داشته و به نوعی با شرکت در تعامل بوده‌اند نیز از این تغییر وضعیت متاثر می‌شوند. پس هنگام تبدیل حقوق و تعهدات اشخاص ثالثی که قبل از تبدیل با شرکت رابطه حقوقی داشته‌اند باید مدنظر قرار گیرد به نحوی که تغییر وضعیت باعث تضییع حقوق ایشان نشود. مقاله حاضر ضمن بررسی سوابق قانونی

در این زمینه تلاش دارد تا رویه ادارات ثبت را هم مدنظر قرار دهد و با استفاده از منابع موجود آثار و نتیج تبدیل شرکتها به یکدیگر را هم مورد بررسی قرار دهد.

۱. کلیات تبدیل؛ (تعاریف، انواع، سوابق و مستندات)

۱-۱ تعاریف:

تبدیل در لغت به معنای دگرگون ساختن است (معین، ۱۳۶۳: ۱۰۲۱). در اصطلاح حقوقی تبدیل شرکت بدین معناست که بدون محو شخصیت حقوقی قبلی شرکت و ایجاد شخصیت حقوقی جدیدی برای آن، شرکت شکل و قالبی نو پیدا کند (اسکینی، ۱۳۸۶: ۵۱). مثلاً شرکت با مسئولیت محدود به سهامی خاص یا تضامنی به نسبی و... تغییر یابد.

تبدیل شرکت تجاری، تغییر قالب قانونی شرکت به قالب قانونی دیگر می‌باشد که با استمرار شخصیت حقوقی شرکت و بدون انجام عملیات تصفیه می‌باشد. شرکت جدید به قائم مقامی از شرکت قبلی عهده دار تمام تعهداتی است که آن شرکت داشته است و تمامی روابط قراردادی و غیر قراردادی که در روابط بین شرکت، شرکاء و سهام داران و اشخاص ثالث وجود داشته است با تمام اوصاف خود به شرکت جدید منتقل می‌شود (صحرانورد، ۱۳۹۳: ۶۸). در واقع شخصیت حقوقی سابق از بین نمی‌رود و شخصیت حقوقی جدیدی به وجود نمی‌آید؛ بلکه در شکل و قالب حقوقی جدید به فعالیت م پردازد (سماواتی، ۱۳۹۱: ۲۸۵). همانگونه که مشخص است در تبدیل شرکت منحل نمی‌شود و هویت و شخصیت آن باقی می‌ماند و فقط نوع شرکت عوض می‌شود در این حالت ممکن است براساس نوع شرکت از مبدا به مقصد یا برعکس آن مسئولیت شرکا و سهامداران نیز دستخوش تغییر گردد اما در هر حالت تعهدات شرکت در قالب جدید نیز پابرجاست.

تبدیل ممکن است به علل مختلف از جمله تغییر ساختارها، انسجام و یا حجیم شدن شرکت، یا استفاده بیشتر از اعتبار بانکی، اسنادی و ضمانت نامه‌های بانکی، اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و یا محدودیت قلمرو ورشکستگی صورت گیرد. لکن به علت عدم تبیین دقیق شرایط و الزامات قانونی در نظم کنونی، انگیزه اصلی تبدیل انواع شرکت در شرایط کنونی و سوابق ثبت شرکت‌ها، فرار مالیاتی و عدم پرداخت مالیات نقل و انتقال و یا عدم پرداخت واقعی سرمایه در زمان افزایش سرمایه می‌باشد (حسن زاده، ۱۳۹۵: ۲۶۲). فارغ از اینکه انگیزه ارکان شرکت برای تبدیل آن چه انگیزه ای است، این نهاد حقوقی می‌تواند کمک شایانی برای ایجاد تحول در فعالیت‌های شرکت‌ها و فعالان اقتصادی بنماید.

۲-۱ انواع تبدیل:

به صورت کلی می‌توان از دو نوع تبدیل بحث کرد: تبدیل اختیاری و تبدیل اجباری
تبدیل اختیاری شرکت زمانی است که مجمع عمومی شرکت بنا به دلایلی متعدد تصمیم به تغییر نوع
شرکت می‌گیرد. در این نوع تبدیل ممکن است پس از گذر زمان شرکا یا سهامداران به این نتیجه برسند که
انتخاب آن‌ها برای نوع شرکت اشتباه بوده یا به منظور ارتقاء و بهره‌مندی از سود بیشتر مجبور به تغییر نوع
شرکت شوند. از آنجا که انحلال شرکت و ثبت شرکت جدید، روندی زمان بر و پرهزینه است، تبدیل شرکت
نهادی به روز و پرفایده است. بدیهی است که اقدام به تبدیل صرفاً با یک تصمیم محقق نخواهد شد؛ زیرا
حسب مورد ممکن است، نیاز به افزایش سرمایه، تعداد اعضا یا تغییر اساسنامه باشد (بهری و گرجی
مهلبانی، ۱۳۹۸: ۱۰۴). این نوع تبدیل شایع‌ترین نوع آن بوده که بعد از تصمیم مجمع عمومی شرکت و
رعایت مقررات مربوطه صورت می‌پذیرد.

تبدیل اجباری شرکت: قانونگذار در یک مورد به تبدیل اجباری شرکت حکم داده است. طبق ماده ۵
لایحه اصلاحی قانون تجارت در صورتی که سرمایه شرکت سهامی (عام یا خاص) به هر علت از حداقل
مذکور در این ماده کمتر شود، باید ظرف یک سال نسبت به افزایش سرمایه تا میزان حداقل مقرر اقدام به
عمل آید یا شرکت به نوع دیگری از انواع شرکت‌های مذکور در قانون تجارت تغییر شکل یابد. در چنین
حالتی شرکت ابتدا می‌تواند نسبت به افزایش سرمایه اقدام نماید در غیر اینصورت الزام به تبدیل ایجاد می
گردد. ضمانت اجرای تخطی از حکم مذکور این است که اگر مدیران شرکت نسبت به افزایش سرمایه یا
تبدیل شرکت اقدام نکنند، هر ذی‌نفع می‌تواند انحلال شرکت را از دادگاه درخواست نماید.

۳-۱ سوابق و مستندات قانونی:

در قوانین، مقررات، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها امکان تبدیل شرکت‌ها به نحو زیر پیش‌بینی شده است:
در ماده ۱۳۵ قانون تجارت امکان تبدیل شرکت تضامنی به شرکت سهامی پیش‌بینی شده است که برابر
ماده ۱۸۹ همین قانون این امکان نیز برای شرکت‌های نسبی وجود دارد که باید با تصویب تمام شرکا و
رعایت تمام مقررات راجع به شرکت سهامی این اتفاق بیفتد. برابر ماده ۲۸۴ ل.ا.ق.ت تبدیل شرکت سهامی
به هر یک از انواع شرکت‌های تجاری پیش‌بینی شده است. همچنین مطابق ماده ۲۷۸ ل.ا.ق.ت تبدیل
شرکت سهامی خاص به سهامی عام وجود دارد. در نهایت برابر ماده ۱۰ نظامنامه راجع به مواد ۱۹۶، ۱۹۷ و
۱۹۹ قانون تجارت و دستورالعمل مربوط به آن امکان تبدیل سایر شرکت‌های تجاری هم فراهم شده است.
برابر تبصره ماده یک آئین‌نامه اجرایی نحوه تشکیل و نظارت بر شرکت‌های تعاونی سهامی عام مصوب

۱۳۸۸/۰۵/۱۷ امکان تبدیل شرکت‌های سهامی (عام و خاص) و همچنین شرکت‌های تعاونی به شرکت تعاونی سهامی عام نیز پیش‌بینی شده است. در ادامه شرایط و چگونگی فرایند تبدیل مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۲- تبدیل شرکت؛ فرصت‌ها و چالش‌ها

از آنجایی که شرکت‌های تجاری بعد از تشکیل و شروع فعالیت دارای هویتی مشخص می‌گردند و براساس فعالیت مورد هدف و همچنین تبادلات موجود و تبلیغات صورت گرفته باعث ایجاد شناخت از آن‌ها می‌گردد لذا با تثبیت فعالیت آن‌ها و ایجاد اعتبار در بازار هرگونه تغییر در شخصیت حقوقی شرکت می‌تواند باعث از بین رفتن این امتیازات و جایگاه آن گردد لذا تبدیل نوع شرکت با حفظ وضع موجود می‌تواند راهکار ایده آلی برای رسیدن به مقاصد مدنظر آن‌ها باشد. مهم‌ترین فایده تبدیل شرکت امکان فعالیت شرکت با حفظ شخصیت حقوقی و ادامه روال و فرایند فعالیت شرکت در قالب جدید است. در واقع تبدیل نوع شرکت، شخصیت حقوقی شرکت را از بین نبرده و شرکتی که تبدیل شده است، کارهای سابق را ادامه می‌دهد، بدون آن‌که وقفه‌ای حاصل گردد و همانگونه که ذکر شد مزیت آن بر انحلال و تشکیل شرکت دیگر این است که تشریفات ثبت و صرف هزینه‌های دیگر مورد پیدا نمی‌کند. البته اهمیت تبدیل شرکت فقط به موارد پیش گفته منحصر نبوده و این نهاد حقوقی فواید دیگری نیز دارد که اهم آن‌ها به قرار زیر می‌باشند (میلانی، ۱۴۰۰: ۲۴):

۱- باقی ماندن شخصیت حقوقی؛ برخی از حقوقدانان یکی از مهم‌ترین امتیازات تبدیل نسبت به سایر تغییر وضعیت‌ها را بقاء شخصیت حقوقی شرکت اعلام می‌نمایند (اسکینی، ۱۳۸۷: ۵۲). در واقع در تبدیل شرکا مایل نیستند شرکت موجود را از میان برده و شرکت جدیدی را به وجود آورند بلکه علاقه‌مندند که بدون لطمه به استمرار حیات شخصیت حقوقی شرکت تجاری، نوع آن تغییر یابد (کاویانی، ۱۳۸۶: ۲۰۵).

۲- عدم لزوم انحلال شرکت و آثار مترتب بر آن از قبیل تصفیه دیون و مطالبات؛ همانگونه که یکی از اساتید حقوق تجارت بیان می‌دارند: تبدیل نوع شرکت، شخصیت حقوقی شرکت را از بین نبرده و شرکتی که تبدیل شده است، کارهای شرکت سابق را ادامه می‌دهد، بدون آن‌که وقفه‌ای حاصل گردد و مزیت آن بر انحلال و تشکیل شرکت دیگر این است که تشریفات ثبت و پرداخت حق‌الثبت مجدد دیگر مورد پیدا نمی‌کند (ستوده تهرانی، ۱۳۸۶: ۲۴۵).

۳- امکان انتقال کلیه تعهدات و قراردادها از نوع قبلی به نوع جدید بدون هیچ گونه تغییری؛ که چنین امکانی علاوه بر آنکه باعث ایجاد اعتماد به این فرایند می‌گردد مشکلی نیز برای افراد ثالث و طرف قرارداد ایجاد نمی‌نماید.

۴- استفاده شرکت از همان نام که سالهاست با آن شناخته می‌شود.

۵- برای اشخاص ثالث نیز شناسایی شرکت بعد از تبدیل و با توجه به باقی ماندن شخصیت، شماره ثبت و شناسه ملی شرکت آسان می‌باشد.

هر چند تبدیل شرکت یک نهاد حقوقی مترقی، کارآمد و مفید جهت ادامه فعالیت آن مطابق شرایط و وضعیت‌های جدید می‌باشد اما به نظر نمی‌توان چنین فرایندی را هم خالی از ایراد دانست. فرایند تبدیل در اکثر مواقع نیازمند رضایت تمام شرکا یا سهامداران است که ممکن است به سختی حاصل گردد. حتی برخی حقوقدانان معتقدند برای تبدیل شرکت، رضایت تمام شرکا (در هر حالتی) ضروری است؛ چون این امر از مواردی است که سبب سنگین تر شدن تعهدات شرکا است؛ بنابراین مستلزم رضایت تمام شرکا است (ستوده تهرانی، ۱۳۷۶: ۲۴۵). که البته تبدیل همیشه با اتفاق آرا نیست و برابر مقررات قانونی تشکیل مجمع عمومی فوق العاده و اعتبار تصمیمات آن حد نصاب معینی را داراست. حتی در مواقعی که تبدیل براساس تصمیم اکثریت عملی می‌گردد اقلیت ناراضی می‌تواند به کارشکنی بپردازد و تصمیم اکثریت را به ضرر و زیان خود بدانند.

رعایت حقوق دیگران به ویژه اشخاص ثالث مرتبط با شرکت یک دغدغه مهم در فرایند تبدیل است چرا که شرکت‌های تجاری در حقوق ایران از شخصیت حقوقی مستقل برخوردار می‌باشند و همین استقلال باعث می‌گردد در برخی موارد از نهاد تبدیل شرکت استفاده شود. این تبدیل تنها دامنگیر شرکت نیست بلکه علاوه بر شرکت و شرکاء اشخاص ثالثی که با شرکت رابطه حقوقی داشته و به نوعی با شرکت در تعامل بوده‌اند نیز از این تغییر وضعیت متاثر می‌شوند. پس هنگام تبدیل حقوق و تعهدات اشخاص ثالثی که قبل از تبدیل با شرکت رابطه حقوقی داشته‌اند باید مدنظر قرار گیرد به نحوی که تغییر وضعیت حاصل باعث تضییع حقوق ایشان نشود (صاحبی پسندیده و علی پور، ۱۳۹۵: ۱۰۹). چالش‌های تبدیل حتی فراتر از این موارد است و برخی با توسل به ترجمه لغوی تبدیل، معتقدند شخصیت حقوقی شرکت محو می‌شود (خزائی، ۱۳۸۵: ۵۶) که البته این نظر چندان قوی به نظر نمی‌رسد و مدافعان خاصی هم ندارد و همانگونه که اشاره شد اکثریت قاطع دکترین و پژوهشگران بقای شخصیت حقوقی شرکت تبدیل شده را اعلام کرده‌اند.

۳- چگونگی تبدیل و مقررات ثبتی آن

تبدیل شرکت براساس تصمیم مجمع عمومی میسر می‌باشد. مرجع صلاحیت‌دار درباره تبدیل شرکت، مجمع عمومی فوق‌العاده است چرا که تبدیل شرکت از مصادیق تغییر اساسنامه بوده و به موجب ماده ۸۳ لایحه اصلاحی قانون تجارت تغییر در مواد اساسنامه در صلاحیت این مجمع است هر چند در شرکت‌های غیرسهامی و برابر پیش بینی اساسنامه مجامع دیگری همچون مجمع عمومی شرکا می‌توانند دارای چنین صلاحیتی بوده که رویه اداره ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری نیز بر همین مبنا می‌باشد. البته بدیهی است که تصمیم‌گیری به تنهایی موجب تبدیل شرکت نمی‌گردد بلکه باید با ملاحظه شرایط ایجاد هر یک از انواع شرکت‌ها، شرایط شرکت موجود را با شرایط شرکت مورد نظر تطبیق داد. این امر ممکن است مستلزم افزودن تعداد شرکا، افزایش سرمایه و همچنین اصلاحاتی در اساسنامه شرکت و نظایر آن باشد (کاویانی، ۱۳۸۶: ۲۰۷). هر چند قانونگذار یک قاعده کلی در مورد امکان تبدیل شرکت‌ها پیش‌بینی نکرده است اما نسبت به تبدیل بعضی از انواع شرکت‌ها به نوعی دیگر پیش‌بینی‌هایی در قانون صورت گرفته است. در ماده ۱۳۵ قانون تجارت امکان تبدیل شرکت تضامنی به شرکت سهامی پیش‌بینی شده است که برابر ماده ۱۸۹ همین قانون این امکان نیز برای شرکت‌های نسبی وجود دارد که باید با تصویب تمام شرکا و رعایت تمام مقررات راجع به شرکت سهامی این اتفاق بیفتد. تاکید بر تصویب تمام شرکا از این جنبه می‌باشد که شرکت‌های تضامنی نمونه بارز شرکت‌های اشخاص بوده که مسئولیت شرکا در آن تضامنی و برخلاف شرکت‌های سرمایه محدود به آورده یا میزان سهم شرکت‌ها نمی‌باشد. همچنین رعایت مقررات نوع شرکت مقصد که شرکت سهامی هم خاص و هم عام است مهم می‌باشد که مواردی همچون حداقل میزان سرمایه، حداقل تعداد سهامداران، تقسیم سرمایه به سهام و... از جمله این مقررات می‌باشد.

مطابق ماده ۲۷۸ لایحه اصلاحی قانون تجارت امکان تبدیل شرکت سهامی خاص به سهامی عام وجود دارد. برابر ماده مذکور شرکت سهامی خاص در صورتی می‌تواند به شرکت سهامی عام تبدیل شود که:

- ۱- موضوع به تصویب مجمع عمومی فوق‌العاده شرکت رسیده باشد
- ۲- سرمایه آن حداقل به میزانی باشد که برای شرکت‌های سهامی عام مقرر شده است (حداقل ۵ میلیون ریال برابر ماده ۵ ل.ا.ق.ت)
- ۳- دو سال تمام از تاریخ تأسیس و ثبت شرکت گذشته باشد
- ۴- دو ترازنامه آن به تصویب مجمع عمومی صاحبان سهام رسیده باشد
- ۵- اساسنامه آن با رعایت مقررات قانون در مورد شرکت‌های سهامی عام تنظیم یا اصلاح شده باشد

۶- ارائه مدارک لازم به مرجع ثبت شرکت‌ها ظرف یک‌ماه از تاریخ مجمع عمومی فوق العاده که تبدیل را تصویب کرده است (برابر ماده ۲۷۹ لایحه اصلاحی).

۷- در تاسیس شرکت‌های سهامی عام یا تبدیل شرکت خاص به عام علاوه بر رعایت مواد قانون تجارت برابر موارد فوق حسب مورد رعایت الزامات سازمان بورس و اوراق بهادار برای بسیاری از شرکت‌های سهامی عام نیز الزامیست. همچنین چنانچه موضوع فعالیت شرکت نیازمند اخذ مجوز از مرجع خاصی باشد ارائه مجوز همراه با سایر مدارک نیز الزامیست.

همچنین برابر ماده ۲۸۴ لایحه اصلاحی قانون تجارت تبدیل شرکت سهامی به هر یک از انواع شرکت‌های تجاری پیش بینی شده است که البته با توجه به در نظر گرفتن بازه زمانی سه ساله جهت این امر در زمان تصویب قانون مربوطه به نظر این مورد امروزه موضوعیت نداشته باشد. علاوه بر موارد فوق در ماده ۵ لایحه اصلاحی قانون تجارت قانونگذار تبدیل اجباری را پیش‌بینی نموده که به آن اشاره شد و البته در شرایط خاص و ویژه ای امکانپذیر می‌باشد تا جایی که برخی معتقدند که شرکت سهامی عام، خارج از شرایط اضطراری ماده ۵ لایحه قانونی، قابل تبدیل به هیچ شرکتی نیست؛ زیرا مقررات این شرکت با قواعد آمره و ضمانت اجرای مدنی و کیفری قانونگذار حمایت می‌شود (خزائی، ۱۳۸۵: ۱۵۳). حتی برخی دیگر بر این باورند که چنانچه شرکت سهامی عام بخواهد به شرکت سهامی خاص تبدیل شود باید منحل شده و سهامداران آن، اقدام به تشکیل شرکت سهامی خاص کنند (افتخاری، ۱۳۸۴: ۱۷۹). نظرات مربوطه از این جهت که تشکیل شرکت سهامی عام پیچیدگی‌های خاص خود را دارد و بعضاً با توجه به اهداف اولیه آن و تعدد سهامداران، ممکن است قابل دفاع به نظر آید اما قانونگذار هیچ تأکید و صراحتی مبنی بر عدم تبدیل شرکت سهامی عام به انواع دیگر شرکت‌ها را پیش‌بینی ننموده و براساس مفاد ماده مذکور می‌توان امکان چنین تبدیلی را جایز دانست.

جدا از موارد پیش‌بینی شده جهت تبدیل بعضی از انواع شرکت‌ها در قانون تجارت، برابر تبصره ماده یک آئین‌نامه اجرایی نحوه تشکیل و نظارت بر شرکت‌های تعاونی سهامی عام مصوب ۱۳۸۸/۰۵/۱۷ امکان تبدیل شرکت‌های سهامی (عام و خاص) و همچنین شرکت‌های تعاونی به شرکت تعاونی سهامی عام پیش‌بینی شده است این ماده اشعار می‌دارد: «هر شرکت سهامی یا تعاونی می‌تواند با اصلاح اساسنامه در چهارچوب قوانین و مقررات مربوط و با رعایت مفاد این آئین‌نامه و با مجوز وزارت تعاون به شرکت تعاونی سهامی عام تبدیل شود»، تبدیل مذکور نیز مطابق تصمیم مجمع عمومی فوق العاده و با تأیید و مجوز وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی صورت می‌گیرد هر چند ممکن است برابر مقررات سازمان بورس و اوراق بهادار

بعضی از شرکت‌های تعاونی سهامی عام هم مشمول مقررات سازمان مذکور باشند که در اینصورت ارائه مجوز از این مرجع هم جهت انجام امورات ثبتی ضروریست.

موارد پیش گفته مقررات قانونی پیش‌بینی شده در قوانین مختلف از جمله قانون تجارت در ارتباط با تبدیل انواع شرکت‌های تجاری بود. با توجه به اینکه یک قاعده کلی در ارتباط با تبدیل شرکت‌های تجاری وجود نداشته و در قانون امکان تبدیل بعضی از انواع شرکت‌ها پیش‌بینی شده است و از طرفی نیز بنا به شرایط خاص شرکت‌های تجاری و نقش آن‌ها در وضعیت اقتصادی و معیشتی جامعه و فراهم نمودن شرایط فعالیت آن‌ها و تسهیل شرایط و بهبود کسب و کار و البته تجربه فعالیت شرکت‌های تجاری و تقاضاهای موجود در راستای تبدیل شرکت‌ها، در سنوات اخیر نیاز شدیدی به فراهم نمودن امکان تبدیل انواع شرکت‌های تجاری احساس گردید که در راستای این مهم و برای رفع مشکلات موجود الحاق یک ماده تحت عنوان ماده ۱۰ به نظامنامه راجع به مواد ۱۹۶، ۱۹۷ و ۱۹۹ قانون تجارت در راستای پوشش موارد ذکر شده میسر گردید و به تصویب ریاست قوه قضائیه رسید. که براساس آن بنابه پیشنهاد رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مبنی بر لزوم تسریع در رفع مشکلات مربوط به ثبت تبدیل شرکت‌های تجاری، ماده ۱۰ به شرح زیر به نظامنامه راجع به مواد ۱۹۶، ۱۹۷ و ۱۹۹ قانون تجارت الحاق می‌گردد (میلانی، ۱۴۰۰: ۲۶):

«تبدیل شرکت‌های تجاری موضوع ماده ۲۰ قانون تجارت در حدود قوانین و مقررات مجاز است. نحوه ثبت تبدیل شرکت‌ها به موجب دستورالعملی خواهد بود که ظرف مدت یک ماه از تاریخ تصویب این ماده توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور با همکاری معاونت حقوقی و امور مجلس قوه قضائیه تهیه و پس از تأیید رئیس قوه قضائیه توسط رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور ابلاغ می‌گردد». پس از تصویب ماده مذکور دستورالعمل مربوطه نیز تهیه و ابلاغ گردیده است (شماره ۹۹/۱۹۰۹۵۵ مورخه ۱۳۹۹/۱۱/۰۱ ابلاغ شده توسط معاون رئیس قوه قضائیه و رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک) که چگونگی تبدیل شرکت‌های تجاری (علاوه بر مواردی که در قانون ذکر شده است) در حال حاضر براساس آن دستورالعمل صورت می‌گیرد که هرچند شایع‌ترین نوع تبدیل که به موجب این ماده و دستورالعمل مربوطه امکانپذیر شده است تبدیل شرکت‌های با مسئولیت محدود به سهامی خاص می‌باشد اما امکان تبدیل سایر شرکت‌ها نیز فراهم می‌باشد.

در هر تبدیلی باید به نوع شرکت (مبدأ و مقصد) دقت ویژه نمود و علاوه بر توجه به مقررات قانونی امکان یا عدم امکان تبدیل و در صورت تجویز آن باید به چگونگی انجام فرایند مرتبط نیز اهتمام ویژه داشت کاملاً بدیهی است که تصمیم‌گیری به تنهایی موجب تبدیل شرکت نمی‌گردد بلکه باید با ملاحظه شرایط

ایجاد هر یک از انواع شرکت‌ها، شرایط شرکت موجود و فعلی (مبدا) را با شرایط نوع شرکت مورد نظر (مقصد) تطبیق داد. این امر ممکن است مستلزم افزودن تعداد شرکا، افزایش سرمایه و همچنین اصلاحاتی در اساسنامه شرکت و نظایر آن باشد. به عنوان مثال ماده ۲۷۸ لایحه قانونی، برای تبدیل شرکت سهامی خاص به سهامی عام به دو شرط افزایش سرمایه به میزانی که برای ایجاد شرکت سهامی عام لازم است و همچنین اصلاح اساسنامه تصریح دارد.

آنچه بدیهی است اگر تمام شرکا موافقت کنند، تبدیل هر شرکتی به شرکت دیگر مجاز خواهد بود و چون تصمیم آن‌ها مخالف قانون نیست، دارای اثر خواهد بود (اسکینی، ۱۳۸۶: ۵۴). رضایت شرکا یا سهامداران جهت تبدیل شرکت مقوله‌ای بسیار مهم است که باید به آن توجهی ویژه گردد هرچند ممکن است این امر در انواع شرکت‌ها متفاوت باشد، به طوری که در شرکت‌های اشخاص بسیار مهم تر از شرکت‌های موسوم به سرمایه می‌باشد. به طور مسلم، در بعضی از انواع شرکتها بدون رضایت تمام شرکا نمی‌توان شرکتی را به شرکت دیگر تبدیل کرد؛ چه تبدیل شرکت ممکن است متضمن سنگین‌تر شدن تعهدات شرکا باشد؛ و حال آن‌که تشدید تعهدات شرکا بدون رضایت آنان مجاز نیست. در واقع جهت تبدیل شرکت باید به نوع شرکت و مسئولیت‌های شرکا یا سهامداران دقت نمود تا رضایت کلیه یا اکثریت آنان فراهم گردد. به عنوان مثال برای تبدیل شرکت سهامی به شرکت تضامنی یا نسبی همه سهامداران باید رضایت دهند؛ زیرا چنین تبدیلی به منزله افزودن بر تعهدات آنهاست و طبق ماده ۹۴ لایحه اصلاحی قانون تجارت هیچ اکثریتی نمی‌تواند به این امر اقدام کند. اما برای تبدیل شرکت سهامی به شرکت با مسئولیت محدود رضایت همه سهامداران لازم نیست؛ زیرا این تبدیل، تعهد شرکا را افزایش نمی‌دهد. برای تبدیل شرکت سهامی به شرکت‌های مختلط، هم تصمیم مجمع عمومی فوق‌العاده لازم است و هم رضایت کلیه شرکایی که از این پس شریک ضامن خواهند بود با این وجود تبدیل شرکت نمی‌تواند به حقوق اشخاص ثالث که قبل از تبدیل ایجاد شده است، لطمه بزند. برای مثال، طلبکاران یک شرکت تضامنی که به شرکت با مسئولیت محدود تبدیل شده است می‌توانند تبدیل شرکت را نادیده بگیرند و برای طلب خود باز هم به شرکت مراجعه کنند؛ گویی شرکت هنوز تضامنی است. همچنین باید گفت که تنها مرجع صلاحیت‌دار درباره تبدیل شرکت، مجمع عمومی فوق‌العاده است؛ زیرا تبدیل شرکت از مصادیق تغییر اساسنامه می‌باشد (میلانی، ۱۴۰۰: ۲۶). لذا برای پی‌بردن به این مهم که تبدیل باعث افزایش یا احتمالاً کاهش تعهدات افراد و اشخاص می‌گردد توجه به نوع شرکت مبدا بسیار مهم می‌باشد و اینکه آیا شرکت مدنظر از نوع شرکت‌های سرمایه است یا اشخاص؟ در نوع اول حساسیت‌ها در مقایسه با نوع دوم ممکن است کمتر باشد هرچند در ارتباط با اشخاص ثالث و

تعهدات و قراردادهای شرکت در هر صورت اصل بر ابقای آن تعهدات می‌باشد و از این نظر تفاوتی بین انواع شرکت‌ها نیست.

ادارات ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری سالهاست که تبدیل‌های ذکر شده در قانون را برابر مقرراتی که ذکر شد، انجام می‌دهند که بعد از تصمیم‌گیری در مجامع عمومی شرکت‌ها مبنی بر تبدیل شرکت، صورتجلسه مربوطه با امضای اعضا و بعد از پذیرش در سامانه جامع ثبت شرکت‌ها و موسسات غیرتجاری به نشانی irsherkat.ssaa.ir از طریق پست به ادارات مذکور ارسال و بعد از فرایند ممیزی برابر مقررات موجود امکان ارسال آن به روزنامه رسمی فراهم می‌گردد. در این میان تصویب و ابلاغ دستورالعمل تبدیل شرکت‌های تجاری (شماره ۹۹/۱۹۰۹۵۵ مورخه ۱۳۹۹/۱۱/۰۱ ابلاغ شده توسط معاون رئیس قوه قضائیه و رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک) امکان جدیدی را برای فعالان اقتصادی فراهم نموده تا با استفاده از آن ضمن تغییر نوع شرکت بتوانند از مزایای دستورالعمل و همچنین انتخاب نوع شرکت به دلخواه اقدام نموده تا ضمن ایجاد امکان حمایت قانونی در این راستا، مقدمات بهبود فضای کسب و کار و سرمایه‌گذاری را فراهم نماید. می‌توان گفت چنین دستورالعملی آرزوی بسیاری از فعالان اقتصادی به ویژه شرکت‌هایی بود که تا قبل از آن امکان تبدیل و تغییر نوع شخصیت حقوقی را نداشتند و امکانی را برای بسیاری از شرکت‌ها حتی جهت ورود به بازار سرمایه و بورس نیز فراهم می‌نماید. لذا ضروریست فعالان اقتصادی و ارکان شرکت‌های متقاضی تبدیل با مطالعه دقیق دستورالعمل مربوطه هنگام ارائه درخواست نسبت به رعایت کامل مواد آن اقدام نمایند. که در ادامه مهم‌ترین نکات این دستورالعمل ارائه می‌گردد:

برابر دستورالعمل صادره امکان تبدیل همه شرکت‌های تجاری (برابر ماده ۲۰ قانون تجارت و شرکت‌های تعاونی سهامی عام) وجود دارد. دستورالعمل مذکور هیچ‌گونه اشاره‌ای به امکان تبدیل موسسات غیرتجاری به شرکت‌های تجاری ندارد لذا امکان تبدیل موسسه به شرکت و بالعکس آن وجود ندارد که رویه ادارات ثبت شرکت‌ها هم چنین امکانی را برای متقاضیان فراهم ننموده است. از طرفی تبدیل موجب انحلال نمی‌شود و صرفاً نوع شرکت عوض می‌شود و هویت و شماره ثبت، شناسه ملی و... کماکان حفظ می‌گردد هر چند وجود ممنوعیت قانونی مانع تبدیل می‌باشد، ممنوعیت‌های قانونی از جمله ورشکستگی، ممنوعیت‌های مالیاتی، دستورات قضایی و سایر مراجع ذیصلاح را شامل می‌شود که چنانچه شرکتی دارای محدودیت‌هایی از این قبیل باشد امکان تبدیل آن وجود ندارد در چنین حالتی متقاضی ابتدا می‌بایست نسبت به رفع مشکل موجود اقدام نموده سپس درخواست تبدیل را پیگیری نماید.

برابر دستورالعمل تبدیل و همچنین رویه موجود رعایت حداقل الزامات قانونی راجع به نوع جدید شرکت نظیر تعداد شرکا، سهامداران و یا میزان سرمایه؛ الزامیست مثلاً چنانچه یک شرکت با مسئولیت محدود که دارای دو شریک می‌باشد متقاضی تبدیل به نوع سهامی خاص باشد ابتدا باید تعداد شرکای شرکت به سه نفر افزایش یافته سپس نسبت به درخواست تبدیل اقدام نماید. از دیگر مواد مهم دستورالعمل تبدیل شرکت‌ها این است که می‌بایست حداقل دو سال از تاریخ ثبت شرکت گذشته باشد و درخصوص شرکت‌های سهامی دو ترازنامه به تصویب رسیده باشد، به نظر می‌رسد پیش بینی بازه زمانی حداقل دو ساله توسط تدوین کنندگان دستورالعمل جهت جلوگیری از امکان تبدیل‌های متعدد به ویژه برای جلوگیری از سوء استفاده‌ای مالیاتی و... بوده است. در همین راستا تبدیل مجدد شرکت به نوع سابق یا نوعی دیگر صرفاً پس از گذشت مدت زمان دو سال ممکن می‌باشد (به استثنای تبدیل شرکت سهامی خاص به عام). همچنین باید تمامی سرمایه شرکت به صورت کامل تأدیه و ثبت شده باشد و چنانچه تمام سرمایه تأدیه نشده باشد امکان تبدیل شرکت وجود نخواهد داشت. رضایت کلیه شرکا در شرکت‌های تضامنی و نسبی و رضایت شرکای ضامن در شرکت‌های مختلط سهامی و غیرسهامی الزامیست ضمن اینکه حدنصاب لازم برای تصمیم‌گیری جهت تبدیل شرکت در شرکت‌های سهامی، بامسئولیت محدود و تعاونی برابر حدنصاب‌های قانونی یا پیش‌بینی شده در اساسنامه می‌باشد.

از جمله موارد بسیار مهمی که در ادارات ثبت شرکت‌ها بر آن تأکید می‌گردد بحث اخذ مجوز توسط شرکت‌های است که برابر موضوع فعالیت نیازمند ارائه مجوز از یک یا چند نهاد خاص مثل بانک مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار و... می‌باشند لذا چنانچه ثبت یک شرکت براساس مجوز از یک نهاد یا سازمانی بوده یا اینکه جهت تبدیل نوع شرکت مقصد (مثلاً شرکت تعاونی) نیازمند ارائه مجوز باشد ارائه آن ضروریست. ارائه تأییدیه کارشناس رسمی دادگستری برای صورت‌داری شرکت یا تأییدیه حسابدار رسمی برای شرکت‌هایی که دارای ترازنامه و صورت مالی هستند هم از مواردی است که بر آن تأکید می‌گردد.

دستورالعمل مربوطه دو بازه زمانی مهم را برای ارسال مستندات پیش‌بینی نموده است که لازم است متقاضی به آن‌ها توجه داشته باشد. ارسال مستندات تبدیل به اداره ثبت شرکت‌ها ظرف مدت یک ماه از تاریخ تصویب مجمع عمومی (این مدت زمانی برای شرکت‌های نیازمند اخذ مجوز می‌تواند از تاریخ صدور مجوز به مدت یک ماه باشد) صورت می‌گیرد که در غیر اینصورت درخواست مذکور رد خواهد شد. همچنین فرصت رفع نقص (در صورت صدور ابلاغیه نقص از سوی اداره ثبت شرکت‌ها) ده روز خواهد بود. در نهایت در ثبت تبدیل، اطلاعات شرکت به شرح ذیل توسط مرجع ثبت آگهی می‌شود؛

- ۱- نام، نوع جدید و موضوع فعالیت و مدت شرکت و شناسه ملی؛
- ۲- اقامتگاه و در صورت وجود شعب، نشانی شعب شرکت.
- ۳- میزان سرمایه و نحوه تقسیم آن
- ۴- حسب مورد مدیران، مدیرعامل، دارندگان حق امضا و بازرسان (لازم به توضیح است از آنجایی که تصمیم تبدیل شرکت در صلاحیت مجمع عمومی فوق العاده بوده و با توجه به اینکه انتخاب مدیران و بازرسان در صلاحیت مجمع عمومی عادی می‌باشد لذا درج این بند در دستورالعمل تجویز انتخاب این تصمیمات در مجمع عمومی فوق العاده نمی‌باشد و همانطور که در ابتدای آن «حسب مورد» ذکر شده است صرفاً در مواردی می‌باشد که (در شرکت‌های غیرسهامی) مجمع عمومی شرکا می‌تواند به موجب اساسنامه علاوه بر تبدیل، در ارتباط با تصمیمات ذکر شده در این بند نیز تصمیم‌گیری نماید. براساس رویه جاری ثبت شرکت‌ها نیز ارکان شرکت موظفند پس از ثبت تبدیل شرکت در صورت جلسه‌ای جداگانه و براساس صلاحیت های مجمع مربوطه نسبت به انتخاب مدیران، حسب مورد بازرسان و سایر تصمیمات مرتبط اقدام نمایند.
- ۵- سایر اطلاعاتی که به موجب قوانین حاکم الزامی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه‌گیری

فراهم نمودن فضای مناسب جهت فعالیت فعالان اقتصادی به ویژه شرکت‌های تجاری یکی از پیش نیازهای توسعه می‌باشد. در همین راستا علاوه بر اهمیت زیرساخت‌های فیزیکی، فنی و تکنولوژیک توجه به زیرساخت‌های قانونی اهمیتی دوچندان دارد. بحث کسب و کار و بهبود این فضا امروزه دغدغه مهمی می‌باشد. امکان تبدیل شرکت‌های تجاری فرصتی برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران فراهم نموده است تا بتوانند در قالب دلخواه شرکت خود را انتخاب و فعالیت نمایند که طی سال‌های اخیر تصویب دستورالعمل تبدیل شرکت‌ها نیز کمک شایانی جهت بهبود فضای کسب و کار نموده است. تبدیل شرکت باعث از بین رفتن شخصیت آن نبوده و در چنین حالت شرکت و شخصیت حقوقی آن کماکان حفظ می‌شود و همانگونه که اشاره شد بدون از بین بردن شخصیت حقوقی آن و بدون اینکه شخصیت حقوقی جدیدی ایجاد شود، تغییر پیدا می‌کند (دمرچیلی و همکاران، ۱۳۸۰: ۲۶۷). حتی امروزه با توجه به اهمیت شناسایی شرکت و انجام امورات اداری براساس نام، شماره ثبت و شناسه ملی آن، در تبدیل تغییری از این جهت ایجاد نخواهد شد. بعد از تصویب تبدیل شرکت و درج آگهی‌های لازم، شرکت تبدیل شده تلقی می‌گردد و وضعیت جدید آن در مقابل اشخاص ثالث قابل استناد است. بعد از تبدیل شرکت کسانی که با شرکت معامله کرده‌اند، مطابق شرایط قبل از تبدیل، طلبکار شرکت هستند. شخصیت حقوقی شرکت نیز حفظ می‌شود؛ ولی نهاد اداره‌کننده و کنترل‌کننده شرکت باید با وضعیت جدید آن تطبیق یابد، سرمایه شرکت، تعداد شرکا و سهامداران براساس مقررات شرکت مقصد تنظیم می‌شود و شرکت باید در قالب جدید و اساسنامه جدید فعالیت نماید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع:

- ابهری، حمید و گرجی مهلبانی، رجبعلی (۱۳۹۸)؛ تعیین نوع شرکت جدید التأسيس در تجزیه شرکت در مقایسه با تبدیل شرکت‌های تجاری، دوفصلنامه علمی پژوهشی دانش حقوق مدنی، سال هشتم، شماره دوم، پاییز و زمستان.
- اسکینی، ربیعا (۱۳۸۶)؛ حقوق تجارت (شرکت‌های تجاری)، جلد ۱، چاپ یازدهم، تهران، انتشارات سمت.
- افتخاری، جواد (۱۳۸۴)؛ حقوق تجارت (شرکت‌های تجاری)، جلد ۲، چاپ دوم، تهران، انتشارات ققنوس.
- حسن زاده، بهرام (۱۳۹۵)؛ حقوق تحلیلی ثبت شرکت‌ها (با نگاهی تخصصی و کاربردی ثبت انواع شرکت‌های تجاری)، تهران، انتشارات جنگل.
- خزائی، حسین (۱۳۸۵)؛ حقوق تجارت (شرکت‌های تجاری)، جلد ۲، چاپ اول، تهران، قانون.
- دستورالعمل تبدیل شرکتهای تجاری (شماره ۹۹/۱۹۰۹۵۵ مورخه ۱۳۹۹/۱۱/۰۱ ابلاغ شده توسط معاون رئیس قوه قضائیه و رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک)
- دمرچیلی، محمد؛ حاتمی، علی و قرائی، محسن (۱۳۸۰)؛ قانون تجارت در نظم حقوقی کنونی، تهران، انتشارات خلیج فارس.
- ستوده تهرانی، حسن (۱۳۸۶)؛ حقوق تجارت، جلد ۲، چاپ دهم، تهران، انتشارات دادگستر.
- سماواتی، حشمت‌الله (۱۳۹۱)؛ بررسی و تحقیق پیرامون شرکت‌های تضامنی، تهران، بنیاد حقوق ایران.
- صاحبی پسندیده، مهدی و علی پور، حسن (۱۳۹۵)؛ آثار تبدیل شرکت در حقوق ایران، کنفرانس پژوهش‌های نوین و مدیریت دانش در علوم انسانی، تهران، <https://civilica.com/doc/651607>
- صحرانورد، رسول (۱۳۹۳)؛ تبدیل شرکت‌های تجاری در حقوق ایران با مطالعه در لایحه جدید تجارت، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق (ع).
- کاویانی، کورش (۱۳۸۶)؛ حقوق شرکت‌های تجاری، تهران، انتشارات میزان.
- معین، محمد (۱۳۶۳)؛ فرهنگ فارسی، جلد ۱، چاپ ششم، تهران، انتشارات امیرکبیر.

–میلانی، جمیل (۱۴۰۰)؛ تبدیل شرکت‌های تجاری؛ چرایی و چگونگی؛ با تاکید بر دستورالعمل ثبت
تبدیل شرکتهای تجاری، مجله سند، نشریه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سال چهاردهم، شماره ۱۶۷،
آبان.

قوانین و مقررات:

آئین نامه اجرایی نحوه تشکیل و نظارت بر شرکتهای تعاونی سهامی عام مصوب ۱۳۸۸/۰۵/۱۷
دستورالعمل تبدیل شرکتهای تجاری (شماره ۹۹/۱۹۰۹۵۵ مورخه ۱۳۹۹/۱۱/۰۱ ابلاغ شده توسط معاون
رئیس قوه قضائیه و رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک)
قانون تجارت
لایحه اصلاحی قانون تجارت

